

GELENEKSEL TÜRK EVİ AHŞAP TAVAN SÜSLEME ÖZELLİKLERİNİN VE YAPIM TEKNİKLERİNİN ÇEŞİTLİLİĞİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Kemal YILDIRIM *
M. Lütfi HİDAYETOĞLU **

ÖZET

Bu çalışmada, geleneksel Türk evi ahşap tavanlarının süsleme özelliklerinin ve yapım tekniklerinin belirlenmesi, tavanlarda uygulanan süslemelerin bölgesel ve dönemsel değişimlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla, farklı araştırmacılar tarafından geleneksel Türk evleriyle ilgili yapılan çalışmalar detaylı bir şekilde araştırılmış olup, elde edilen bilgiler kapsamında geleneksel Türk evinde kullanılan tavanların süsleme özellikleri ve yapım teknikleri sınıflandırılarak açıklanmıştır. Geleneksel Türk ahşap işçiliğinin en somut örneklerinden biri olan ahşap tavanlarda; süsleme özelliklerinin ve yapım tekniklerinin zamana bağlı olarak farklılaşmasında ya da tam tersine aynı kalmasındaki etkenler örnekler verilerek karşılaştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel Türk evi, Ahşap tavanlar, Tavan süslemeleri.

A RESEARCH ON THE VARIETIES OF THE FEATURES AND THE CONSTRUCTION TECHNIQUES OF THE WOODEN CEILING DECORATIONS AT THE TRADITIONAL TURKISH HOUSES

ABSTRACT

In this study, the determination of the features and the construction techniques of the wooden ceiling decorations at the traditional Turkish houses; the investigation of the regional and periodical changes in the decorations applied to the ceilings, have been aimed. For this purpose, the works of different researchers about the traditional Turkish houses have been investigated thoroughly and in the framework of the information achieved in this way, the features and the construction techniques of the wooden ceiling decorations at the traditional Turkish houses have been classified and explained. By the wooden ceilings, which is a very concrete example of traditional Turkish workmanship on wood; the factors which were effecting the changes of the features and the construction techniques of the decorations within the time or continueing as it is have been compared by giving examples.

Key Words: Traditional Turkish house, Wooden ceiling, Ceiling decorations.

1. GİRİŞ

Ahşap tavanlar, geleneksel Türk evi ile birlikte yüzyıllar ötesinden gelen, Türk toplumu ile özdeşleşmiş, özel niteliklere sahip mekânların sabit donatı elemanlarıdır. Birbirinden çok farklı, sayısız düzenleme ile karşımıza çıkan tavanlar, geleneksel ahşap işçiliğimizin en somut örneklerindedir. Fakat ne yazık ki geleneksel Türk evlerindeki ahşap tavanlarla ilgili çalışmalar oldukça sınırlı ve bölgesel niteliklidir. Geleneksel Türk evi ile ilgili yapılan çalışmalar da genellikle evin mimari açıdan incelenmesiyle sınırlı kalmış, iç süsleme özellikleriyle ilgili detaylı çalışmalar yapılmamıştır. Buna karşın bazı çalışmalarda evler tanıtılırken, tavanların özellikleri ile ilgili bilgilere de yer verilmiştir.

Geleneksel Türk evinin günümüze kadar sağlıklı bir şekilde ulaşamadığı bir gerçektir. Dış çevre koşulları ve yapı malzemelerinin zamanın yıpratıcı etkilerine karşı yetersizliği geleneksel Türk evleri ile ilgili bilgilerimizi sınırlamaktadır. Özellikle Selçuklu ve Beylikler dönemlerine ait sivil mimarlık örneği yok denecek kadar azdır. Mevcut örneklerden de iç süsleme özellikleri hakkında bilgi edinmek mümkün değildir. Ancak İslam dininin mescit, cami vb. yapılara verdiği önem sonucu yapılan bakım ve onarımlar Selçuklu dönemine ait dini yapıların günümüze kadar gelmesini sağlamıştır [1]. Bu

* Yrd. Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Tek. Eğt. Fak., Mobilya ve Dekorasyon Bölümü, Ankara, Türkiye, kemaly@gazi.edu.tr

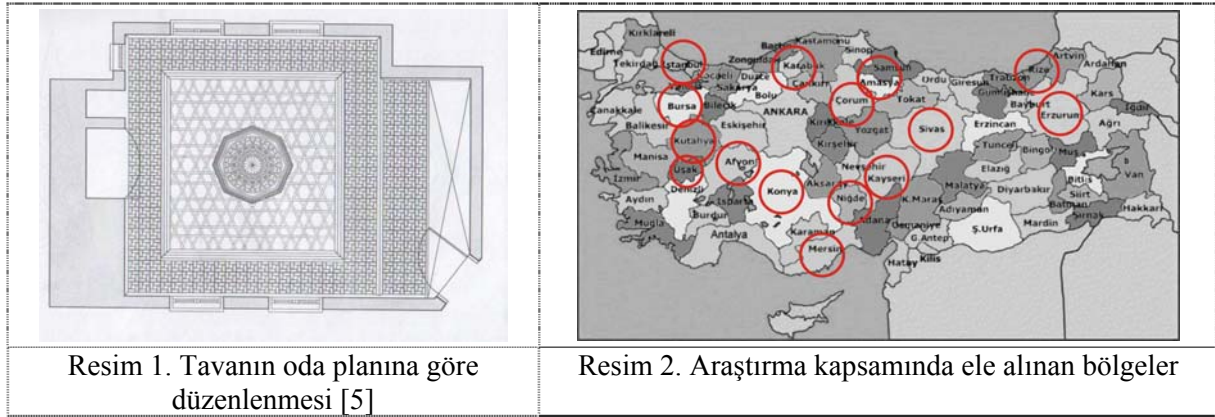
** Arş. Gör., Selçuk Üniversitesi, Güzel San. Fak., İç Mimarlık Bölümü, Konya, Türkiye, mlhidayetoglu@selcuk.edu.tr

yapılarda kullanılan süslemelerin ve bazı tekniklerin döneme ait evlerde de kullanılmış olması muhtemeldir.

Türk evleri'nin günümüze ulaşmamasının nedenlerinden biri de kentlerde meydana gelen yangın, deprem vb. felaketlerdir. Örneğin; Bursa'da çıkan büyük yangında kentin neredeyse bütün yapıları zarar görmüş ve sadece kenar mahallelerde bulunan bazı evler kurtarılabilmektedir [2]. Bununla beraber hızlı ve çarpık yapılaşma eğilimi de tarihi evlerin yok olmasına neden olmaktadır. Tanyeli'nin 1999'da yaptığı çalışmada, İstanbul, Edirne ve Bursa'daki 16. ve 17. yy.lara ait evlerin durumuyla ilgili bilgilerin yalnızca yazılı kaynaklardan alınabileceğini vurgulamaktadır [3].

Geleneksel Türk evi ahşap tavanları, bezemeleriyle bir süsleme ögesi olarak kullanılmasının yanında, oda planında bütünleyici bir rol de üstlenmektedir. Farklı nedenlerle dik açılı yapılamayan mekânları ya da düzgün kare olmayan mekânları toparlamak için tavanlar ortada düzgün bir kare oluşturacak biçimde organize edilmekte ve diğer kısımlar sade bırakılarak etkisizleştirilmektedir [4](Resim 1).

Bu çalışma, geleneksel Türk evi ahşap tavan süsleme özelliklerinin ve yapım tekniklerinin belirlenmesi, tavanlarda uygulanan süslemelerin bölgesel ve dönemsel değişimlerinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Farklı araştırmacılar tarafından Erzurum, Kütahya, Afyonkarahisar, Bursa, Uşak, Trabzon, Safranbolu, Rize, Çorum, Amasya, Avanos, Mersin, Konya, Kayseri ve Sivas illerindeki geleneksel Türk evleriyle ilgili yapılan çalışmalardan elde edilen bilgiler sınıflandırılmış, geleneksel Türk evinde kullanılan tavan süsleme teknikleri ve motiflerinin bölgelere göre zamanla farklılaşmasında ya da tam tersine aynı kalmasındaki etkenler örnekler verilerek karşılaştırılmıştır (Resim 2).

2. GELENEKSEL TÜRK EVİ AHŞAP TAVANLARI

2.1. Ahşap Tavanların Yapım Yöntemleri

Geleneksel Türk evinde ahşap tavanların süsleme açısından önemli bir yere sahip olduğu bilinmektedir. Geleneksel Türk evi odalarında, alt kısımlar fonksiyonel içerik taşıırken üst kısımlar ve tavanlar ise estetik özellikleriyle öne çıkmaktadır [4]. Tavanlar, odanın ev içerisindeki önemine (baş oda, köşk oda), ustanın becerisine, ev sahibinin isteklerine ve ekonomik gücüne göre farklı şekillerde yapılmışlardır. Genellikle baş oda için gösterilen özen ve işçilik doğal olarak küçük odalar için gösterilmemiş ve basit işçiliklerle yapılmışlardır. Genel olarak tavan yapım yöntemleri 4 ana grupta ele alınabilir.

2.1.1. Ters tavan

Ters tavan, en yalın ve süslemesiz tavan şeklidir. Bu tür tavanlar kirişler üzerine, ince lama şeklinde merteklerin yan yana sıralanmasıyla ya da hasır ve buna benzer malzemelerin kirişlerin üzerine serilmesiyle oluşturulur (Çizim 1). Ters tavanlarda kirişler, odanın içerisinden kaplanmadığı için

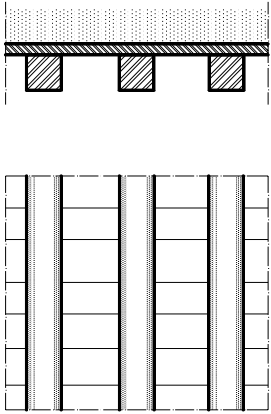
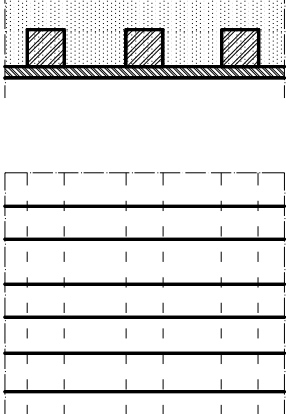
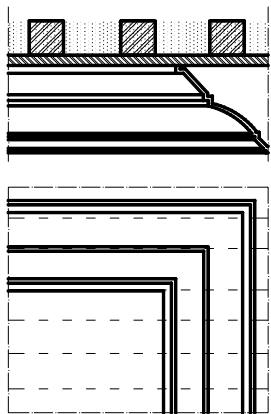
açıkta kalır ve kendine has bir görünüm ortaya çıkarır. Yapımı kolay ve ucuz olduğu için bu tür tavanlar daha çok ekonomik durumu kısıtlı ailelerin evlerinde, ya da evin önemsiz görülen kısımlarının tavanlarında uygulanmıştır (Resim 3). Geleneksel Türk Evleri ile ilgili yapılan çalışmalarda verilen örnekler genellikle iyi korunmuş ve özenli işlenmiş oda tavanlarıdır. Bu nedenle ters tavan uygulaması yapılmış oda örneğine rastlanamamıştır.

2.1.2. Düz tavan

Düz tavanlar, geleneksel Türk evlerinde çok yaygın olarak uygulanmıştır. Bu türde yapılan tavanlar; kirişlemenin altına perdahlı veya düz tahtaların, uzunlamasına düzgün bir yüzey oluşturacak biçimde çakılmasıyla elde edilir. Daha sonra bu yüzey çeşitli süsleme teknikleriyle bezenebilir. Bu teknikte yapılan tavanlarda kirişlemenin altı kaplandığı için kirişleme görünmez. Dolayısıyla düzgün bir görünüm elde edilir (Çizim 2). Duvar ile bütünlüğünün sağlanması için ince pervazlarla çevrelenebilir (Resim 4). Çoğunlukla yapıldığı döneme, odanın konumuna ya da ustanın süsleme anlayışına göre, çıta ve tahtalarla geometrik şekiller oluşturularak, S ve C kıvrımı parçalarla, applike elemanlarla vb. çok farklı şekillerde süslenebilir. Bazı örneklerde ise düz bırakılan zeminin sadece ortasına göbek yapılarak sade bir süsleme yapılmıştır.

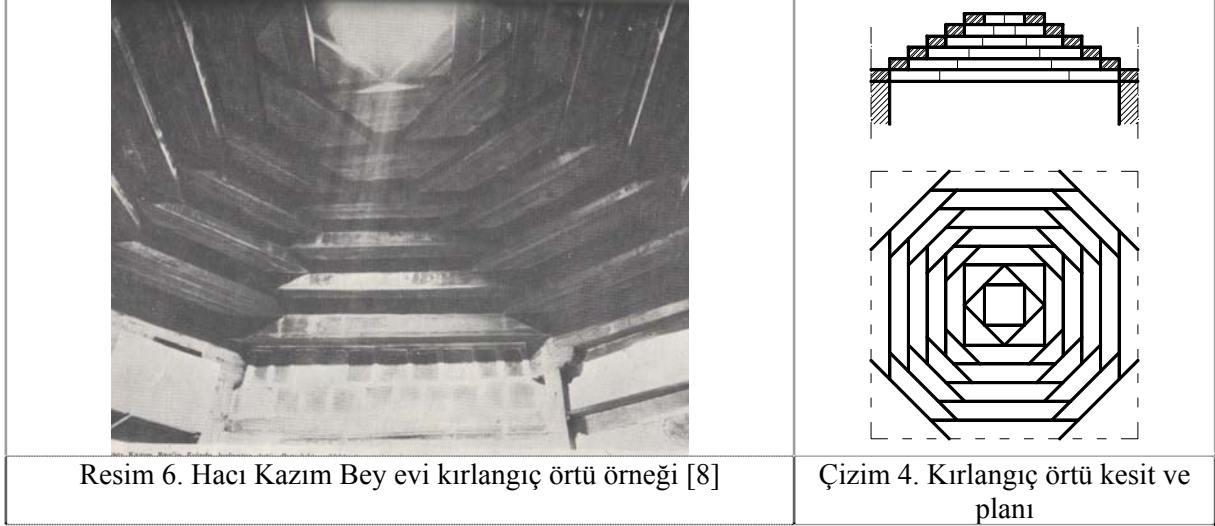
2.1.3. Tekne tavan

Tekne tavan tekniğinde öncelikle, düz tavan yapılı gibi kirişlemenin altına ana zemin oturtulur. Bu ana zemin üzerine, yanlarda kademeli kat kat pervazlar çakılarak, tekne kenarı gibi odanın duvarlarına açılan bir görünüm verilir. Bu sebeple bunlara "tekne tavan" denilmiştir (Çizim 3). Tekne tavanlarda, pervaz ile tavan zemini arasındaki yükseklik farkı en az 15–20 cm kadardır. Tekne tavan kaliteli işçilik ve fazla malzeme gerektiğinden genellikle zengin ailelerin evlerinde ya da evin baş odalarında uygulanmıştır. Uygulama alanı düz tavanlar kadar yaygın olmayan tekne tavanların en çok kenar pervazlarında ve göbeklerinde süsleme vardır (Resim 5).

		
Resim 3. Tarihi Konya evi'nin sofasında ters tavan uygulaması [6]	Resim 4. Yalın çıtalarla süslenen düz tavan örneği [7]	Resim 5. Hasanağagilin evi applike oymalarla süslenen tekne tavan örneği [8]
		
Çizim 1. Ters tavan kesit ve detayı	Çizim 2. Düz tavan kesit ve detayı	Çizim 3. Tekne tavan kesit ve detayı

2.1.4. Kırlangıç örtü

Sivil mimarideki örneklerine özellikle Erzurum evlerinde rastlanan kırlangıç örtü, Erzurum evinde önemli yere sahip olan tandır evinin tavan örtüsüdür. Kare kenarlar üzerine oturan kırlangıç örtüde dikdörtgen kesitli ahşap kirişler köşegen yerleştirilerek sekizgen oluşturulur, bir sonraki sıra içeri taşırılarak karelenir ve bu şekilde bindirmeli yükselen tavan üstte kare bir ışıklıkla son bulur (Çizim 4). Bindirme sayısı genellikle 5, 7 ya da 9 olarak belirlenmiştir [8] (Resim 6).

Kırlangıç örtü genellikle dini yapılar ve anıt mezarlarda uygulanmıştır. Araştırma kapsamında kırlangıç örtüye Erzurum evleri haricinde rastlanmamıştır. Buna karşın Karpuz 1984'deki Erzurum evleri adlı çalışmasında bu tip tavan örtüsünün, Doğu Anadolu'da Bitlis, Kars, Erzincan, Bayburt, Artvin gibi yerleşmelerdeki evlerde de uygulandığını belirtmektedir [8].

2.2. Ahşap Tavanların Süsleme Özellikleri

Daha önce de belirtildiği gibi geleneksel Türk evi ahşap tavanlarıyla ilgili örnekler ve yapılan çalışmalar sınırlıdır. Geleneksel Türk evi tavanlarının tükenmez varyasyonlar gösteren zengin bir form ve desen hazinesi olduğunu belirten Eldem, tavanların bezenme şekillerinin ayrı ayrı ele alınmasının imkânsız olduğunu belirtmiştir [9]. Genel olarak süslemelerin, çağın estetik anlayışına, odanın ev içerisindeki konumuna, ev sahibinin ekonomik durumuna, ustanın becerisine, evin bulunduğu bölgede gelişen el sanatlarına vb. etkilerle şekillendiği düşünülebilir.

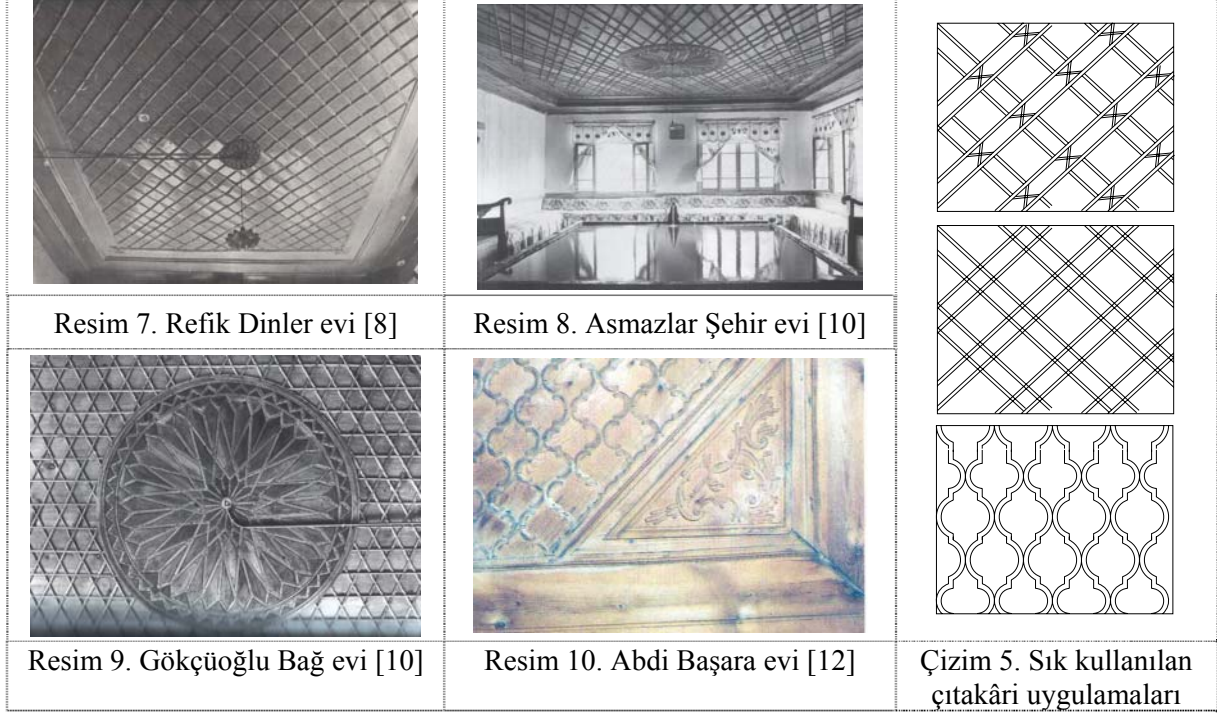
İncelenen örneklere bakılarak, tavanlarda sıklıkla görülen süsleme özelliklerini, genel anlamda çıtakâri, künde-kârî, aplike, kalem işi ve eğmeçli ahşap işi olarak gruplandırılmak mümkündür.

2.2.1. Çıtakâri

Bu tür tavan süslemelerinde elde edilmek istenen desen, ince çıtalar ve bordur tahtaları gibi ahşap parçalar ile yapılır. Düz olan ana zemin üzerine süslemeyi oluşturacak parçalar ("S" ve "C" kıvrımları veya çıtalar) çakılır ya da yapıştırılır. Bu çıtaların kalınlıkları 1,5 cm kadardır. Çıta kenarlarına profil veya kordon açılmış olabilir. Bu tekniğe "Çubuklu" ya da "Şişhane" de denilmektedir [9].

Bu teknikle yapılan süslemeler çok yaygın olarak kullanılmıştır. Ancak süsleme şekillerinde farklılıklar göze çarpmaktadır. Düz çıtaların baklava dilimi oluşturacak biçimde organize edildiği süsleme şekli en yaygın olarak görülenidir. Bu tarz süslemeler, 19. yy başlarında yapılmış olan Erzurum Refik Dinler evi [8], 1830'da yapılan Safranbolu Asmazlar Şehir evi [10], Kayseri İshak Şahin evi ve Bezircioğlu evi'nde [11] açıkça görülmektedir.

Tavan göbeklerinde 16 – 18 kollu yıldız motifleri işlenmiş daha özenli ve yoğun işçilikle yapılan tavan süslemeleri de bulunmaktadır. Bu süslemeler özellikle Safranbolu evlerinde görülmektedir. 1894 yılına tarihlenen Gökçüoğlu Bağ evi 18 kollu yıldızla oluşturulan çıtakâri süslemeli tavanıyla, yine 1917 yılında yapılan Paçacılar Bağ evi [10] zemininde altıgen ve göbekte 18 kollu yıldız tavan süslemeleriyle önemli örneklerdir.

Düz çıta yerine S ve C şeklinde kesilmiş küçük parçalarla oluşturulan ince işçilikli tavanlarda çıtakâri tavan sınıfında ele alınabilir (Çizim 5). 1870 yılında yapılan Abdi Başara evi [12] oda tavanının zemininde, S kıvrımlardan oluşan bitkisel süslemeler kullanılmış ve köşelere bitkisel motifli ahşap parçalar çakılmıştır. Yine 1877'de yapılan Sivas Feridun Kangal evi [12] oda tavanı, ortada mukarnaslı bir göbek, etrafında 16 kollu yıldız oluşturacak biçimde çıtalı süsleme ve kenarlarda S ve C kıvrımlardan oluşan süslemeleriyle iyi korunmuş bir örnektir.

Bu özellikleriyle çıtakâri süsleme yapılan tavan örneklerine birçok şehirde rastlanmaktadır. Temel bir süsleme tekniği olan çıtakâri, genellikle tavanın zemin süslemesinde uygulanmıştır. Bazı örneklerde göbek de çıtakâri olarak özenle işlenmiştir (Resim 9).

2.2.2. Kündekâri

Kündekâri; ağaç malzemeyle, kullanıldığı ortamın bağıl nem ve sıcaklık değişimi ile gerçekleştirilecek çalışmaya imkân vermek üzere, iç gerilmeleri azaltılmış büyük ve dekoratif yüzeyler elde etmek için, üçgen, kare, yıldız, beşgen, altıgen gibi geometrik şekilli, küçük ölçülü parçaların birbirine geçmeli olarak birleştirilmesinde uygulanan '*yapım tekniği*' olarak tanımlanır [13].

Kündekârinin yapımı oldukça zordur ve itina istemektedir. Bu nedenle çoğunlukla önemli dini yapıların kapı ve pencere kanatlarında, mihrap ve minberlerinde kullanılmıştır. Bununla beraber geleneksel evlerle ilgili yapılan araştırmalarda tavanlarında kündekâri uygulaması yapılmış bazı örneklere de rastlanmıştır. Bu örneklerden biri Safranbolu Emir Hoca Ahmet Bey Bağ evi'dir [10]. Orta kısmı çıtakâri yapılan tavanın kenarları, duvar döşemesine de uygun olacak biçimde dik ve yatay dikdörtgenlerden oluşan kündekâri kompozisyonla bezenmiştir. Eşine az rastlanan bu tavan işçiliği oldukça iyi korunabilmiştir. Diğer bir örnekte Kütahya evinin [5] oda tavanıdır. Bu tavanda da ortada çıtakâri süsleme ve kenarlarda kündekâri uygulaması yapılmıştır.

2.2.3. Aplike

Aplike belli bir şeklin etrafının bir testere ile kesilerek boşaltılması sonucu elde edilen süsleme elemanlarının bir yüzeye yapıştırılarak ya da çakılarak kullanılmasıdır. Bu tekniğe ajur da denilmektedir. Aplike olarak süslenen tavanların, batı kesimi başta olmak üzere Anadolu'nun genelinde yaygın olarak uygulandığı görülmektedir. 18.yy sonuna tarihlenen Semih Bey evi [8] ongen göbeği, zeminde S ve C kıvrımlı bitkisel motifleriyle applike uygulamasına güzel bir örnektir. Yine 1897 yılında yapılan Seyfullah Ağa evi de [8] çok ince işlenmiş applike uygulamasıyla öne çıkmaktadır. Kütahya'da bir başka evin [5] oda tavanındaki sekizgen form içerisine yerleştirilen bitkisel süslemeli ahşap parçalar, kırmızıya boyanan zemin üzerine çakılmıştır. Mersin Mustafa Harda evi [14] tavanının göbeği ise yaprak motiflerinden hazırlanan parçalarla rozet şeklinde organize edilerek oluşturulmuştur. Aplike uygulaması genellikle göbek ve pervazlarda yapılmıştır. Bazı örneklerde ise tavanın tamamı applike olarak bezenmiştir.

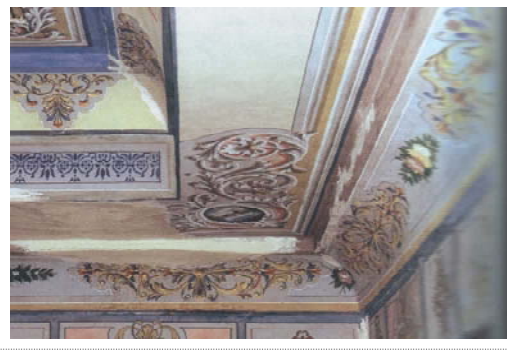

2.2.4. Kalem işi

1739 yılında yapılan Zırıklı Vehbi Bey evi [8] avlu tavanı kalem işi tavanların korunabilen eski bir örneğidir. Bağdadi olarak yapılan tavan üzerine alçı ve ahşap bir kaplama yapılmıştır. Göbeğinde on kollu yıldız motifi bulunan tavan, tümüyle rumili kalem işiyle boyanmıştır. Bu ev tavan bezemeleriyle klasik Türk süsleme özelliklerini yansıtmaktadır [8]. Aynı şekilde 1786 yılına tarihlenen Kadı Hafızoğulları [8] evinin de oda tavanı kalem işleriyle bezenmiştir. Safranbolu'da 1899 yılında yapılan Memişoğulları Bağ evi [10] tekne tavanı, tümüyle bağdadi olarak yapılmış ve kalem işi tekniğiyle bezenmiştir. Kayseri Sarı Mustafa evi [11] baş oda tavanının pervazlarında da kalem işi süslemeler yapılmıştır.

Resim 16. Zırıklı Vehbi Bey evi [8]

Resim 17. Memişoğulları Bağ evi [10]

2.2.5. Eğmeçli ahşap işi

Bükülmüş ince ahşap levhaların bir araya getirilmesiyle oluşturulan süslemelerin genellikle göbeklerde uygulandığı görülmektedir. 1890 yılına tarihlenen İmamoğlu evi [11] sade bir tavan işçiliğine sahiptir. Düz çıtalarla geçilen tavanın ortasında eğimli ahşap parçalardan oluşan ışınsal kollar elips formunu tamamlamaktadır. Sarı Mustafa evi [11] baş oda tavanı da bu şekilde düzenlenmiştir. Ortada ışınsal kollardan oluşan büyük bir göbek, köşelerde ise göbeği bütünleyen ışınsal süslemeler yapılmış ve tavan kırmızıya boyanmıştır. Avanos'ta 19. yy sonunda yapılan Doktor Konağı'nın [15] oda tavanında, üzerine motifler işlenmiş iç bükey ve dış bükey ahşap elemanlar elips bir göbek oluşturmaktadır. Ayrıca tüm yüzey, örtücü bir boya ile boyanmıştır. Kayseri, Avanos ve Konya evlerinde bu şekilde bezenmiş tavanlara sık rastlanmaktadır.

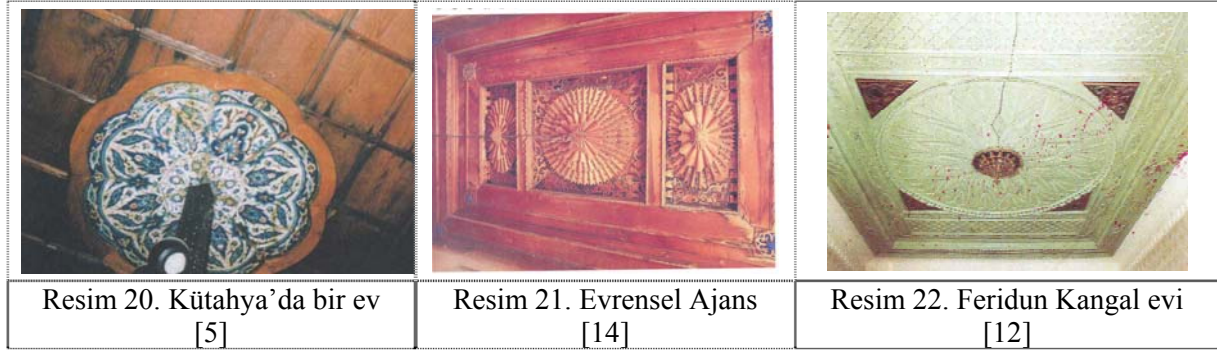
Resim 18. Sarı Mustafa evi [11]

Resim 19. Doktor Konağı baş oda tavanı [15]

2.2.6. Diğer süsleme yöntemleri

Geleneksel Türk evi ahşap tavanlarında uygulanan süsleme yöntemleri hiç şüphesiz yukarıda sıralananlarla sınırlı değildir. Ev sahibinin istekleri, ekonomik durumu, ustanın yeteneği ve estetik anlayışı vb. etkenler tavan süslemelerinin çeşitlenmesinde etkili olmuştur. Örneğin; Kütahya'da bir evin [5] tavan göbeğinde, bölgenin gelişmiş el sanatlarından olan çininin uygulandığı görülmektedir. Buna benzer örnekler Kütahya'nın diğer geleneksel evlerinde de rastlanmaktadır. Mersin'de Evrensel Ajans [14] binası olarak kullanılan evin tavanı da ender rastlanacak şekilde özenli ve yoğun bir şekilde bezenmiştir. Tekne tavan üç bölüme ayrılmış ve göbekte eğmeçli ahşap işi, kenarlarda da aplike süslemeler yapılmıştır. Orta göbeğin üzerine de üç boyutlu bir kuş oyması yerleştirilmiştir. Konya evlerinin tavanları, çoğunlukla kumaş zeminli aplike tekniği ve kabartmalı süslemelerden oluşmaktadır [16]. Sivas Feridun Kangal evi [12] tavanında ise dini yapılarda uygulanan mukarnas tekniği ile göbek işlenmiştir. Çitakâri yapılan tavanın mukarnas göbeği ve köşelerindeki süslemeler yaldıza boyanmıştır. Bunlara benzer farklı birçok yöntem geleneksel Türk evlerinin tavanlarını süslemektedir.

3. SONUÇ VE TARTIŞMA

Geleneksel Türk evleri ve tavanları, ahşabın kolay yıpranabilen bir malzeme olması, deprem, yangın gibi felaketler ve çarpık yapılaşma gibi nedenlerle büyük ölçüde günümüze kadar gelememiştir. Araştırma kapsamında incelenen evlerin çoğunluğu 19. yy.a ait eserlerdir. Bu evlerden sadece birkaç tanesi (Erzurum Ahıskalılar evi, Zırnıklı Vehbi Bey evi, Bursa Üftâde Tekkesi) 18. yy. da yapılmış ve belgelenebilmiştir.

Sedat Hakkı Eldem, Türk evi adlı çalışmasında [9] ahşap tavanlarla ilgili bilgiler vermiş ve tarihsel süreçte süslemelerin farklılaşmasını, çoğunlukla kültür ve sanatın merkezini oluşturan İstanbul'daki saraylardan, Bursa, Mudanya ve Gebze'deki evlerden örneklerle ele almıştır.

Bu sınıflandırma ya göre Eldem; bilinen en eski tavan süslemesinin çitakâri olduğunu ve 16. - 17. yüzyıllara ait çark ve yıldız motifli çitakâri tavan şekillerine Anadolu'nun her yerinde rastlandığını vurgulamıştır. 18. yüzyıla kadar kuvvetli ve zıt renklerin kullanıldığını, kubbe ve göbek kısımlarda çoğu zaman altın tezhip yapıldığını, Baroklaşma ile renklerin pastelleştiğini ve yüzeylerin ince çiçek tasvirleriyle bezendiğini, 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise geleneksel tavan şekillerinin Barok motiflerle süslenmeye başladığını, çıtalı tavanların da çoğu zaman çift çubuklu olduğunu, S ve C kıvrımların kullanıldığını belirtmiştir. 19. yüzyılda desenlerin özel applike şekillerle meydana getirilmeye başladığını, çiçekli bezemelerin ön plana çıktığını, tavan şekillerinin genellikle sadeleştiğini ve iç içe çubukların yerine daha geniş bölümlenmelerin yapıldığını ifade etmiştir [9]. Sınıflamanın, özellikle İstanbul yapılarından elde edilen veriler ışığında hazırlandığı düşünülürse, içinde yaşanan çağların estetik anlayışını eş zamanlı olarak yansıttığı kabul edilebilir.

Bu tarihsel sınıflandırma temel alınarak ahşap tavanlar incelendiğinde; 18. yy. başından 19. yy. sonuna kadar uzanan Erzurum¹ evi ahşap tavanlarının, S ve C kıvrımlı, mukarnaslı, çitakâri ve bitkisel motifli kalem işi süslemeleriyle, yapıldıkları zamanın özelliklerini eş zamanlı olarak yansıttığı söylenebilir. Erzurum'a komşu olan Rize² ve Trabzon³ evlerinin ise Erzurum'dan farklı bir süsleme anlayışına sahip olduğu görülmektedir. Karpuz'un 1993'deki çalışmasında, Rize ve çevresinin Doğu Karadeniz ahşap üslubu olarak nitelendirilen bir özelliğe sahip olduğunu ve klasik motiflerle, mahalli motiflerin birlikte kullanıldığını belirtmektedir [17]. Rize, Trabzon, Safranbolu⁴, Çorum⁵, Amasya⁶daki evlerin çoğunun 19.yy. da yapılmış olmasına karşın ahşap tavanlarının, çoğunlukla çitakâri olarak özenle bezendiği ve diğer süsleme tekniklerinden pek faydalanılmadığı görülmektedir. Bu durumun bölgenin coğrafi yapısı, iklim koşulları ve ulaşımı ile ilişkili olduğu düşünülebilir.

¹ Bkz. KARPUZ H., "Erzurum Evleri", Kültür ve Turizm Bak. Yay. 562, Sanat eserleri Dizisi 5, Ankara (1984)

² Bkz. KARPUZ H., "Rize", Kültür Bakanlığı Tanıtma Eserleri No: 48, İstanbul (1993)

³ Bkz. AKOK M., "Trabzon'un Eski Evleri", Arkitekt, cilt:20 (1951)

⁴ Bkz. GÜNAY R., "Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri", Yem Yayınları, İstanbul (1998)

⁵ Bkz. AKOK M., "Çorum'un Eski Evleri", Arkitekt, cilt:20 (1951)

⁶ Bkz. DOĞANBAŞ M., "Amasya Evleri", Arkitekt, sayı:447 (1997)

19. yy.a ait Kayseri⁷ ve Sivas⁸ evlerinin S ve C kıvrımlı, çıtakâri tavan zeminleri, bitkisel motifli ve ışımsal kollardan oluşan eğmeçli göbekleriyle, yine 19. yy. örnekleri bulunan Avanos⁹ ve Mersin¹⁰ evlerinin de eğmeçli ahşap işi, ışımsal kollardan oluşan göbekleri ve applike motif uygulamalarıyla yapıldıkları zamanın özelliğini yansıttıkları söylenebilir. Konya¹¹, Kütahya¹², Uşak¹³ ve Afyonkarahisar¹⁴ evleri ahşap tavanlarının da 19. yy.a ait özellikleri taşıdığı görülmektedir. Ancak Kütahya'daki örneklerde bölgenin geleneksel el işçiliği olan çininin de tavanlarda uygulandığı görülmüştür.

Daha önce de belirtildiği gibi ahşap tavanlarda kullanılan süsleme özelliklerinin belirli bölgelere göre ya da belirli dönemlere göre kesin bir şekilde sınıflandırılması mümkün değildir. Ancak bu veriler ışığında aynı bölge içerisinde bulunan geleneksel Türk evi tavanları; plan tipine bağlı olarak odanın konumundan, ev sahibinin ekonomik durumundan ve bölgede yaygın olan el sanatlarından etkilenerek gelişmiş ve çeşitlenmiştir. Farklı bölgelerde bulunan geleneksel Türk evi tavanları karşılaştırıldığında ise süslemelerdeki farklılaşmanın, kültürel ve sanatsal faaliyetlerin yoğun olduğu şehirlere ulaşım zorluğuyla, bölgenin coğrafi konumuyla ve ilkim şartlarıyla ilişkili olduğu görülmüştür.

Toplumları ayakta tutan en önemli unsur, oluşması yüzyıllar süren kültürel miraslarıdır. Bu nedenle, geleneksel Türk evlerinde önemli bir yeri olan ahşap tavanların, döşeme ve süsleme elemanı olmasının yanında, bir kültür mirası olduğu da unutulmamalı, son örnekleri de hızla yok olan geleneksel Türk evlerinin dolayısıyla da ahşap tavanlarının korunması ve belgelenmesi için gereken çalışmalar hızla yapılmalıdır.

KAYNAKLAR

1. Önge, Y., "Selçuklularda ve Beyliklerde Ahşap Tavanlar", Türk Tarih Kurumu Basım evi, Ankara, 1975.
2. Kolukısa, K., "Bursa İl Yıllığı", Bursa Valiliği, 1973.
3. Tanyeli, U., "Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme", Tepe Mimarlık Kültür Merkezi, İstanbul, 1999.
4. Küçükerman, Ö., "Anadolu'daki Geleneksel Türk Evinde Odalar". İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi, İstanbul, 1973.
5. Erbüyür, M., "Kütahya Merkez ve Emet İlçesi Geleneksel Türk Evi Tavanları", Gazi Fen Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi. Ankara, 2003.
6. İnternet: Üç boyutlu mekânlar, <http://mekanlar.nurris.com/>, 2006.
7. Yıldırım, K., "Ahşap Tavan Konstrüksiyonları", Gazi Üniversitesi, Mobilya ve Dekorasyon Bölümü, Ders notu, Ankara, 2000.
8. Karpuz, H., "Erzurum Evleri", Kültür ve Turizm Bak. Yay. 562, Sanat eserleri Dizisi 5, Ankara, 1984.
9. Eldem, S. H., "Türk Evi Osmanlı Dönemi", Cilt:3, Türkiye Anıt Çevre Değerlerini Koruma Vakfı, İstanbul, 1987.
10. Günay, R., "Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri", Yem Yayınları, İstanbul, 1998.
11. İmamoğlu, V., "Geleneksel Kayseri Evleri", Halk Bankası kültür yayınları, Ankara, 1992.

⁷ Bkz. İMAMOĞLU V., "Geleneksel Kayseri Evleri", Halk Bankası kültür yayınları, Ankara (1992)

⁸ Bkz. BİLGET B., "Sivas Evleri", Kültür Bakanlığı Tanıtma Eserleri No: 45, İstanbul (1993)

⁹ Bkz. ESMER M. A., "Avanos'un Eski Türk Evleri", Kültür Bak. Yay., Sanat tarihi dizisi No:18, Ankara (1992)

¹⁰ Bkz. Heyet, "Mersin Evleri", Kültür Bakanlığı Tanıtma Eserleri No: 63, Ankara (1995)

¹¹ Bkz. ÖNGE Y., "Konya Evi", Türk halk mimarisi sempozyumu bildirileri, Kültür Bak. Yay. Konya (1990)

¹² Bkz. ERBÜYÜR M., "Kütahya ve Emet İlçesi Geleneksel TürkEvi Tavanları", Gazi Fen.Bil.Enst.Y.L.tezi,(2003)

¹³ Bkz. SAYAN Y., "Uşak Evleri", Kültür Bakanlığı yay., Ankara (1997).

¹⁴ Bkz. ÖZGÜNDÜZ S., "Afyon Evleri Üzerine Genel Bir Değerlendirme", Afyon belediye bülteni.Sayı:8 (1986)

12. Bilget, B., “Sivas Evleri”, Kültür Bakanlığı Tanıtma Eserleri No: 45, İstanbul, 1993.
13. Söęütlü, C., “Bazı Yerli Ağaç Türlerinin Kündekâri Yapımında Kullanım İmkanları”, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2004.
14. Heyet, “Mersin Evleri”, Kültür Bakanlığı Tanıtma Eserleri No: 63, Ankara, 1995.
15. Esmer, M. A., “Avanos’un Eski Türk Evleri”, Kültür Bakanlığı Yayınları, Sanat tarihi dizisi No:18, Ankara, 1992
16. nge, Y., “Konya Evi”, Türk halk mimarisi sempozyumu bildirileri, Kültür Bak. Yay. Konya, 1990.
17. Karpuz, H., “Rize”, Kültür Bakanlığı Tanıtma Eserleri No: 48, İstanbul, 1993.